

Lublin, maj 2019 r.

Dr hab. Beata Jeżyńska prof. UMCS
Katedra Prawa Rolnego i Gospodarki Gruntami
Wydział Prawa i Administracji UMCS w Lublinie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Agaty Niewiadomskiej Instrumenty prawne Wspólnej Polityki Rolnej wpływające na konkurencyjność polskiego rolnictwa Warszawa 2019, s. 251

1. Ogólne kryteria redakcyjne

Rozprawa doktorska mgr Agaty Niewiadomskiej nosi tytuł „*Instrumenty prawne Wspólnej Polityki Rolnej wpływające na konkurencyjność polskiego rolnictwa*”. Obejmuje cztery rozdziały merytoryczne oraz rozważania wstępne (Wstęp), rozważania końcowe (Zakończenie), streszczenie w języku polskim, wykazy: skrótów, literatury, orzecznictwa, stron internetowych. A także streszczenie, słowa kluczowe, oznaczenie dziedziny według programu Sokrates –Erasmus oraz tytuł pracy w języku angielskim.

Konstrukcja pracy ma tradycyjne ujęcie wyróżniające rozdziały, choć bez oznaczenia słowem „rozdział” a jedynie oznaczeniem punktowym (1,2,3,4,), co przy lekturze pracy powoduje pewną trudność w ustaleniu jednostki redakcyjnej, i wymaga większej uwagi czytelnika. Wszystkie rozdziały są poprawnie powiązane z tematem pracy i stanowią zamkniętą całość rozważań wraz z merytorycznym ich podsumowaniem. Każdy z rozdziałów został wewnętrznie rozbudowany, treść podzielona na punkty i podpunkty, a w rozdziałach trzecim i czwartym na podpunkty wielostopniowe, stosownie do merytorycznych założeń pracy. Ze względu na znaczną obszerność poszczególnych jednostek redakcyjnych, zwłaszcza rozdziału 3 i 4 oraz dla potrzeb czytelności pracy i przejrzystości wywodów, można rozważyć czy nie byłoby korzystnym uproszczenie zastosowanego wewnętrznego podziału.

Prowadzone rozważania koncentrują się wokół tezy głównej rozprawy i stanowią przemyślany, starannie sformułowany i usystematyzowany logiczny ciąg analizy i wniosków. Tezy szczegółowe zostały dobrze sformułowane oraz obszernie uzasadnione, wskazując na ich znaczenie dla zasadniczego toku rozumowania i wnioskowania. Spisy, odsyłacze oraz wykazy zawarte w pracy, zostały sporządzone poprawnie, choć w niektóre odesłania do już cytowanych tekstów są powtarzane w całości, a nie przy zastosowaniu tradycyjnych odesłań *ibidem*, *idem* itp. Pojawiają się też błędy literowe, które wprowadzają nie rzutują na jakość rozważań merytorycznych,

ale troszkę szkodzą ogólnemu odbiorowi pracy. Wskazane drobne usterki, nie mają znaczenia zasadniczego dla oceny ogólnych kryteriów redakcyjnych, które uważam za spełnione.

2. Temat rozprawy

Wybór tematu rozprawy doktorskiej został dokonany trafnie. Autorka podjęła temat trudny. Zagadnienia konkurencyjności rolnictwa należą do szczególnie złożonych z uwagi na konieczność stałego równoważenia, z jednej strony potrzeb ochrony i wsparcia rolnictwa, kształtowania parytetu dochodów uzyskiwanych przez producentów rolnych oraz wynagradzania za społecznie oczekiwane świadczenie usług i dóbr publicznych (zwłaszcza środowiskowych i prospołecznych), a z drugiej zachowania fundamentalnych zasad i wolności gospodarczych zwłaszcza wolnej konkurencji. Wymaga to ciągłego monitorowania i modyfikowania stosowanych instrumentów interwencyjnych. Problemy stąd wynikające Autorka dostrzegła i podjęła całkiem udaną próbę ich przedstawienia, opracowania i oceny, co wymagało wiedzy znacznie wykraczającej poza stricte prawniczą. W całej pracy, z zachowaniem wymaganej proporcji, konsekwentnie prezentowane są zagadnienia teoretyczne oraz ich strona praktyczna. Przyjęta przez Doktorantkę reguła prezentacji zagadnień, świadczy o dobrej znajomości praktyki prezentowanych problemów, a zwłaszcza ich wymiaru ekonomicznego i społecznego. I choć pewne rozważania można było poszerzyć, z niektórych zaś zrezygnować, to jednak wypada uznać, że całość rozważań skutecznie broni się tak pod względem merytorycznym, jak i formalnym.

Doktorantka osadza rozważania i formułuje oceny instrumentów prawnych w szerokim kontekście reguł prawa europejskiego oraz krajowego, mocno akcentując aspekty ekonomiczne zwłaszcza dozwolonej pomocy publicznej oraz jej wpływu na dochodowość producentów rolnych. Zwraca także uwagę na kwestie instrumentów inwestycyjnych, środowiskowych, społecznych, czy rynkowych. Zasadniczym przedmiotem analiz są wybrane instrumenty prawne Wspólnej Polityki Rolnej wpływające na konkurencyjność rolnictwa. Rozważania dysertacji uzyskują tym samym nowy poszerzony kontekst, w którym prezentowana problematyka ujawnia nadal dyskusyjne zagadnienia teoretyczne, co do znaczenia i funkcji pomocy publicznej w realiach zrównoważonego rozwoju i wielofunkcyjnego rolnictwa, oraz ram ochronnych i gwarancyjnych z jakich mogą korzystać producenci rolni prowadzący rodzinne gospodarstwa rolne i uczestniczący w europejskim rynku rolnym. Wobec podnoszonych zastrzeżeń odnośnie do interwencyjnego i protekcjonistycznego charakteru Wspólnej Polityki Rolnej UE, przyjęty w rozprawie

praktyczny i ekonomiczny kontekst rozważań, wyznacza jej specyficzny walor teoretyczny oraz interdyscyplinarny.

Z powyższych względów wybór tematu rozprawy doktorskiej należy uznać za trafny, nowatorski oraz istotny ze względów poznawczych, teoretycznych, społecznych i gospodarczych.

3. Cel i hipotezy badawcza rozprawy

Sformułowany przez Doktorantkę podstawowy cel recenzowanej rozprawy doktorskiej zakłada znalezienie odpowiedzi na pytanie czy wybrane instrumenty prawne poprawiają konkurencyjność rolnictwa oraz, czy nie są w tym zakresie dysfunkcyjne (s. 9).

Realizacja celu wymagała weryfikacji założonych hipotez badawczych, które Doktorantka sformułowała w kolejnych punktach Wstępu, jako twierdzenie, iż fundusze europejskie powodują wzrost konkurencyjności polskiego rolnictwa przez zastosowanie odpowiednich instrumentów prawnych do realizacji celu podniesienia konkurencyjności polskiego rolnictwa (s. 11). Do hipotez badawczych zaliczono określenie, iż konkurencyjność rolnictwa, jako cel Wspólnej Polityki Rolnej, jest główną determinantą rozwoju rolnictwa; że instrumenty prawne WPR mające poprawić konkurencyjność rolnictwa, ale jednocześnie naruszają konkurencyjność gospodarki w systemie wolnorynkowym; prowadzony instytucjonalny rozdział środków przeznaczanych na rolnictwo wymaga udoskonalenia; instrumenty prawne oddziałujące na konkurencyjność rolnictwa mają niejednolity charakter, przez co czasami wzajemnie się wykluczają; formalnoprawne procedury rozdziału środków pochodzących z funduszy europejskich są poprawnie przygotowane i co do zasady właściwie stosowane (s. 12-15).

Tak sformułowane hipotezy rozważone zostały przez Autorkę w wyznaczonych poszczególnymi rozdziałami i podrozdziałami polach badawczych. Rozważania poszczególnych pól badawczych nie budzą zastrzeżeń merytorycznych, są prowadzone w sposób umiejętny i z dobrą znajomością prezentowanych zagadnień oraz z zachowaniem dyscypliny rozważań naukowych. Pewne zastrzeżenia jakie można tu sformułować, zasygnalizowane zostaną w dalszej części recenzji.

4. Metody badawcze

W rozprawie zastosowano przede wszystkim formalno-dogmatyczną metodę badawczą, właściwą dla prowadzonej analizy przepisów prawnych. Analiza obejmuje obszernie wykorzystane regulacje prawodawstwa krajowego i UE kształtujących system wsparcia i gwarancji prowadzenia działalności rolniczej oraz innych funkcji realizowanych w gospodarstwach rolnych, które korzystają z pomocy europejskiej.

Interdyscyplinarne aspekty rozważań, uzasadniły wykorzystanie także metod badawczych właściwych dla innych dyscyplin naukowych, które pozwoliły Autorce na wykorzystanie ich dorobku. Stąd w pracy pojawiły się informacje i dane statystyczne oparte na materiałach ekonomicznych statystycznych, socjologicznych, opracowanych raportach właściwych instytucji publicznych oraz dane udostępniane i upowszechniane w internetowych bazach źródłowych. Z uwagi na charakter rozważań ich zastosowanie należy ocenić szczególnie wysoko.

Pomocniczo wykorzystywana została także metoda historyczna, która pozwoliła na prześledzenie genezy i ewolucji najważniejszych dla przedmiotu pracy konstrukcji prawnych. W ostatnim rozdziale Autorka dla dokonania analizy prawnoprównawczej z wykorzystaniem metody właściwej dla rozważań komparatystycznych.

Wszystkie metody zostały prawidłowo dobrane i właściwie zastosowane, co świadczy o umiejętności Doktorantki prowadzenia samodzielnej pracy analitycznej i badawczej oraz wymaganym opanowaniu warsztatu naukowego.

5. Układ wewnętrzny i problematyka pracy

Układ wewnętrzny rozprawy doktorskiej mgr Agaty Niewiadomskiej został, poza już podniesionymi zastrzeżeniami co do sposobu oznaczenia jednostek redakcyjnych, prawidłowo ujęty. Struktura pracy odpowiada kierunkowi argumentacji wyznaczonemu przez sformułowany cel badawczy, główne wątki problemowe oraz przyjętą przez Autorkę wstępną hipotezę badawczą. Kolejne rozdziały stanowią przedmiot określonych i logicznie ze sobą powiązanych rozważań.

Recenzując rozprawę należy zwrócić uwagę na następujące zagadnienia stanowiące meritum rozważań.

Wstęp (s. 9-17) stanowi wprowadzenie do zagadnień merytorycznych ujętych w kolejnych rozdziałach. W treści zostały omówione zagadnienie uzasadniające wybór problematyki, cel pracy, metody badawcze, główne wątki problemowe oraz zasady doboru i wykorzystania materiałów źródłowych. Wskazano na sześć podstawowych hipotez badawczych. Autorka dokonała krótkiej prezentacji zagadnień podjętych w kolejnych rozdziałach dysertacji. Określiła także datę obowiązującego dla rozważań stanu prawnego, co wobec ciągle trwających szybkich prac legislacyjnych w zakresie prawa rolnego, ma istotne znaczenie.

Tym samym Wstęp spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim w obszarze nauk społecznych.

Rozdział 1 (s. 18-57) rozprawy, zatytułowany został jako „*Konkurencyjność w nauce i prawie*”. Rozważania zawarte w tej części pracy oparte zostały na obszernym tle doktrynalnym. Autorka prezentuje znaczenie konkurencyjności w ekonomii oraz prawie. Prezentacja zagadnień teoretycznych, z obszernym wykorzystaniem teorii

nauk ekonomicznych, obrazuje wieloaspektowość badań oraz dobrze świadczy o erudycji Autorki. Wywody teoretyczne zilustrowane zostały przykładowymi instrumentami prawnymi wdrożonymi w ramach WPR. Autorka prezentuje czynniki – zasoby wpływające na konkurencyjność rolnictwa. Ich dobór został ograniczony tylko do najważniejszych kwestii. Dla potrzeb poznawczych pracy, należałoby rozważyć włączenie tutaj dodatkowych informacji chociażby o dochodowości gospodarstw rolnych, dobrostanie zwierząt czy o środkach trwałych, zwłaszcza przy wykorzystaniu danych gromadzonych w systemie FADN, a systematyzowanych we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych. Autorka dokonuje natomiast bardzo wartościowego przeglądu rodzajów konkurencyjności odnosząc je do sektora rolnego. W dalszej części (s. 51-55) opisuje konkurencyjność w obszarze prawa. Zakres i obszary prezentowanych zagadnień, są zadawalające ze względu na dalsze rozważania merytoryczne i zachowują proporcje rozważań.

Rozważania i analizę w tym rozdziale zamykają konkluzje (s. 55-57), które zostały sformułowane w sposób konkretny i czytelny. Wnioski są zgodne z prowadzoną wcześniej analizą, dobrze wyartykułowane i uzasadnione. Autorka w tej części pracy poprawnie zebrała i wykorzystwała literaturę przedmiotu przede wszystkim z zakresu ekonomii, a uzupełniającą z teorii prawa rolnego.

Rozdział 2 nosi tytuł: „*Ewolucja Wspólnej Polityki Rolnej a konkurencyjność rolnictwa*” (s. 58-88). Stanowi w dominującej części rozważania historyczne i ewolucyjne. W jednostce tej zastosowana została jako podstawowa metoda historyczno-prawna. W dużej mierze rozważania w tym rozdziale koncentrują się na ewolucji poszczególnych instrumentów WPR od czasu jej powstania, aż do dnia dzisiejszego. Autorka, trafnie i z korzyścią dla całości rozważań, wybrała tylko te instrumenty, które uznała za celowe z punktu widzenia rozprawy.

Kontynuacją ujęcia ewolucyjnego jest prezentacja przyszłych rozwiązań normatywnych. Ostatnią częścią tego rozdziału są bowiem rozważania perspektywiczne, opisujące i oceniające prace nad założeniami legislacyjnymi polityki rolnej UE po 2020 r. Autorka na kilkunastu stronach (s. 74-85) dokonuje dokumentalistycznego zestawienia procesów legislacyjnych i wydawanych aktów oraz projektów. Niewątpliwie ciekawe są części, gdzie prezentuje własne stanowisko co do przyszłości WPR po 2020 r. oraz rekomenduje oczekiwane zmiany, potwierdzając zdolność do samodzielnej analizy, wnioskowania i śmiałości dokonywania ocen także krytycznych.

Podsumowanie rozdziału ujęte zostało syntetycznie, przez zebranie dotychczasowych rozważań.

Rozdział 3 nosi tytuł „*Podstawy prawne rozdysponowywania funduszy europejskich wpływających na konkurencyjność rolnictwa*” (s. 89-112), który oddaje

zakres analizowanego materiału. Podkreślić należy, że nie jest to tylko zestawienie obowiązującego prawa, ale pogłębiona analiza relacji zachodzących pomiędzy regulacjami europejskimi i krajowymi w odniesieniu do konkurencyjności rolnictwa. Przedstawiony katalog aktów prawnych nie uwzględnia oczywiście całości materii normatywnej, ale dokonany przez Autorkę wybór jest trafny. Rozdział rozpoczyna się od analizy aktów prawa europejskiego, począwszy od prawa pierwotnego tj. traktatów przez akty prawa wtórnego; rozporządzenia, dyrektywy, aż po akty prawne o charakterze soft law. Tym ostatnim zresztą Autorka poświęca najwięcej uwagi. Część traktatową należałoby w przyszłej ewentualnej publikacji rozwinąć i odnieść się także do innych przepisów TFUE dotyczących rolnictwa i wpływających na jego konkurencyjność. Druga część tego rozdziału to analiza prawa krajowego począwszy od skrótowej prezentacji norm konstytucyjnych, regulacji ustawowych, aktów wykonawczych, po dokumenty nazwane w rozprawie jako akty quasi-prawne. Najobszerniejsze uwagi odnoszą się do Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Ocena jego statusu prawnego w hierarchii aktów prawnych budzi w doktrynie prawa rolnego, ale też i konstytucyjnego wiele kontrowersji i jest stałym przedmiotem zainteresowania piśmiennictwa i orzecznictwa, co Autorka trafnie zauważa i podkreśla.

Całość zakończona jest dobrze sformułowanym merytorycznym podsumowaniem zawierającym ocenę stanu normatywnego, a także analizę relacji pomiędzy poszczególnymi dokumentami i ich wpływem na konkurencyjność rolnictwa.

Rozdział 4 „*Instrumenty prawne Wspólnej Polityki Rolnej wpływające na konkurencyjność rolnictwa*” (s. 113-194) jest najobszerniejszą częścią recenzowanej rozprawy i stanowi jej trzon merytoryczny. Tu szczególnie widoczny jest pewien „natłok” materii objętej jedną jednostką redakcyjną, i próby – nie do końca zwieńczone sukcesem – jej uporządkowania w ramach bardzo rozbudowanych wewnątrznie jednostek redakcyjnych.

Autorka dokonała wyboru poszczególnych instrumentów prawnych z zakresu WPR. Analizę rozpoczęła od oceny instrumentów prawnych inwestycyjnych funkcjonujących w PROW. Jako materiał badawczy wybrała aktualnie obowiązujący PROW 2014-2020. Nie do końca jest jasnym uzasadnienie wyboru akurat tych instrumentów i zakwalifikowanie ich akurat do tych o charakterze inwestycyjnym. Zwłaszcza, że charakterystyczną cechą instrumentów WPR jest realizowanie wielu funkcji jednym instrumentem prawnym. Niemal szkolnym przykładem takiego ujęcia jest wsparcie dla młodych rolników. Wobec licznie zgłaszanych problemów rozważania w tym mogłyby zostać nieco szerszej zasygnalizowane. Włączając się w tym miejscu w toczącą się dyskusję co do konieczności lepszego ujmowania tej formy wsparcia, chciałaby zwrócić uwagę na te aspekty regulacji, które wymagają uwzględnienia reguły proporcjonalności, zwłaszcza co do stosowanej niemal zawsze sankcji w

postaci zwrotu całości dotacji wraz z odsetkami. Znaczenie i skutki działania określanego obecnie, jako „ułatwianie startu młodym rolnikom” radykalnie wykraczają poza powszechnie akcentowaną konieczność zmiany pokoleniowej w rolnictwie i zapobiegania procesowi starzenia się wsi. Podjęcia działalności rolniczej przez młodych rolników poprawia tempo i zakres procesów modernizacji gospodarstw rolnych i ich konkurencyjność, zapobiega nadmiernym migracjom ludności wiejskiej do miast, a nawet zmienia ich kierunek powodując napływ ludności z terenów zurbanizowanych na obszary wiejskie, zapobiega marginalizacji i wykluczeniu społecznemu. Pozwala też na zachowanie odrębności etnicznej, dziedzictwa kulturowego, krajobrazów wiejskich, popularyzuje agroturystykę i inne formy działań proekologicznych. Wszystkie wskazane skutki wdrożenia mechanizmów zachęcających do rozpoczęcia działalności rolniczej, uznawane są za priorytety Unii Europejskiej. Stanowią wytyczne dla krajów członkowskich oraz merytoryczne uzasadnienie dla utrzymywania odrębności Wspólnej Polityki Rolnej oraz jej finansowania. Oczywistość sformułowanych celów i potrzeb WPR realizowanych za pośrednictwem działań na rzecz młodych rolników, na gruncie prawa polskiego ulega daleko idącym komplikacjom, gdy uwzględni się reguły prawne jakie kształtują zasady rozliczania uzyskanych środków finansowych oraz obowiązujący system sankcji, w sytuacji uznania, że płatność została pobrana nienależnie. Toczące się liczne postępowania przed właściwymi organami administracji rolnej – Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz przed sądami administracyjnymi jednoznacznie wskazują, że problemy są tak istotne, że coraz częściej decydują o zaniechaniu ubiegania się o pozyskiwanie dostępnych środków finansowych. Każą zatem postawić pytanie o zasadność wdrożonych rozwiązań oraz ich ocenę w świetle zasady proporcjonalności.

W podrozdziale 4.4 Autorka dokonuje analizy systemu płatności bezpośrednich jako instrumentu wpływającego na konkurencyjność rolnictwa. Jak sama podkreśla jest to mechanizm podstawowy i powszechny (s. 154). W tym kontekście budzić może wątpliwości dość skromna trzystronicowa analiza tak złożonego zagadnienia. Trzeba przyznać, że co prawda Autorka wydobyla najważniejsze elementy mechanizmu i dokonała ich oceny prawnej, ale przed publikacją można byłoby pokusić się o rozszerzenie prezentowanych w tym podrozdziale zagadnień.

Poważne rozważania zostały zawarte w części dotyczącej analizy jednolitego rynku rolnego (s. 157-171). Z dość trudną materią rozporządzenia 1308/2013 Autorka poradziła sobie w sposób więcej niż odpowiedni. Analiza uwzględnia większość najważniejszych mechanizmów prawnych oraz dokonuje ich ocenę legislacyjną oraz skuteczności ekonomicznej. Z zaciekawieniem należy też przyjąć analizę instrumentów prawnych wynikających z aktów prawnych soft law typu rezolucje, czy komunikaty. Nie odnoszą się one bezpośrednio do celów WPR oraz konkurencyjności rolnictwa, ale poprzez ich znaczenie i umiejscowienie w systemie prawnym stanowią

ważną obserwacją dla przyszłych sposobów legislacji. Przejmowanie co raz większych zakresów regulacji przez „miękkie” akty ma swoje wady i zalety. Część z nich Autorka słusznie podkreśla w tej części rozprawy.

Ostatnim elementem rozdziału czwartego jest część prawnoporównawcza. Obejmuje ona swym zakresem takie państwa jak Francję, Niemcy, Wielką Brytanię, czy Hiszpanię. Odnosi się ona tylko do polityki rozwoju obszarów wiejskich. W tym miejscu w mojej ocenie należałoby dokonać pewnej zmiany. Otóż z uwagi na dość jednolite stosowanie PROW, jako elementu obligatoryjnego Wspólnej Polityki Rolnej wdrażanego przez wszystkie kraje UE, ciekawszym byłoby poszerzone sięgnięcie do wpływu porozumień międzynarodowych w sferze konkurencyjności rolnictwa, gdyż to właśnie ustalane od lat porozumieniami ze Światową Organizacją Handlu (WTO) oraz najnowszymi porozumieniami handlowymi o tzw. rozszerzonym charakterze, będą w znacznej mierze kształtowały dopuszczalne instrumenty interwencyjne, a w konsekwencji reguły konkurencyjne w rolnictwie. Bardzo adekwatnym dla rozważań rozprawy byłoby odniesienie do preferencyjnych umów handlowych stosowanych przez Unię Europejską i jej partnerów handlowych, obowiązujących na mocy porozumień o uniach celnych i strefach wolnego handlu, które zajmują kluczowe miejsce w systemie preferencji celnych UE. W ostatnich latach UE podjęła liczne działania zmierzające do poszerzenia współpracy z krajami rozwiniętymi gospodarczo. W lipcu 2011 roku weszła w życie umowa o wolnym handlu z Koreą Południową. We wrześniu 2014 roku UE zakończyła negocjacje o utworzeniu Całościowego Gospodarczego i Handlowego Porozumienia z Kanadą (ang. *Comprehensive Trade and Economic Agreement* - CETA), a w październiku 2014 roku - z Singapurem. Od lipca 2013 roku Unia prowadzi negocjacje ze Stanami Zjednoczonymi dotyczące Transatlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji (ang. *Transatlantic Trade and Investment Partnership* - TTIP). Trudno nie zauważyć jak determinujące znaczenie mogą mieć one dla ustalania instrumentów interwencyjnych Wspólnej Polityki Rolnej UE.

Rozdział 4 zakończony jest obszernym podsumowaniem które zostało sformułowane w sposób konkretny i czytelny. Wnioski są zgodne z prowadzoną wcześniej analizą, dobrze wyartykułowane i zasadne.

Zakończenie (s. 195-206) pracy ujęte zostało w sześciu punktach zawierających zestawienie hipotezy badawczej i tezy końcowej będącej wynikiem prowadzonych badań. Podsumowanie rozważań zaprezentowane zostało w sposób lapidarny, precyzyjny i klarowny. Konkluzje stanowią dobry punkt wyjścia do dalszych opracowań i badań, są też ważnym głosem w toczącej się dyskusji nad nowymi paradygmatami prawa rolnego, a nieco odmienne spojrzenie analityczne, otwiera nowe obszary badawcze. Włączenie sfery oceny ekonomicznej instrumentów

prawnych wydaje się obecnie celowe, konieczne a wręcz oczekiwane zarówno przez teoretyków jak i praktyków prawa rolnego. Jest też świadectwem dobrego przygotowania merytorycznego, opanowania warsztatu naukowego i swobody prezentowania poglądów naukowych przez Doktorantkę.

6. Ocena końcowa

Rozprawa doktorska mgr Agaty Niewiadomskiej jest nowatorska oraz porusza zagadnienia aktualne i ważne społecznie i gospodarczo. Jednoznacznie zasługuje na pozytywną oceną końcową. Podniesione w treści uwagi, są elementem dyskusji naukowej i w niczym nie obniżają pozytywnej oceny merytorycznej rozprawy doktorskiej mgr Agaty Niewiadomskiej, która wynika z bardzo dobrze opanowanego warsztatu naukowego. Rozważania są prawidłowo oparte na analizie ustawodawstwa, poglądów doktryny i orzecznictwa sądowego. Rozprawa stanowi też oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, świadczącego o umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktorantkę. Podkreślić należy, że uwagi i rozważania z wykorzystaniem dorobku naukowego pozaprawnych dziedzin wiedzy i nauk – w nauk ekonomicznych – nadały badaniom prezentowanym w pracy charakter pogłębionych pozwalających na perspektywiczne ujęcie prezentowanych zagadnień. Niewątpliwie przesądzają o szczególnej wartości recenzowanej pracy.

W konkluzji stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz.U. z 2017, poz. 1789) i może być przyjęta jako rozprawa doktorska. Wniosuję o dopuszczenie Pani mgr Agaty Niewiadomskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

